

ԴՊՐՈՑԻ ԴԵՐՆ ՈՒ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ ԱՆՉԱՓԱՀԱՍՆԵՐԻ ՀԱՆՑԱՎՈՐՈՒԹՅԱՆ ԿԱՆԽԱՐԳԵԼՄԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑՈՒՄ

ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ ՀՈՒՓՍԻՄԵ

Ի.գ.թ., դոցենտ, ուստիկանության փոխգնդապետ,
ՀՀ ՆԳՆ կրթահամալիրի ուստիկանական ուսումնական ստորաբաժանման
բազային և սպայական կրթության դեպարտամենտի պետ
DOI: 10.63925/18294847-2026.bl21-09

Ամփոփագիր. Սույն հոդվածում ուսումնասիրվում է դպրոցի դերն անչափահասների հանցավորության կանխարգելման գործընթացում՝ որպես սոցիալական և կրթական ինստիտուտ: Վերլուծվում են անչափահասների հանցավոր վարքագծի ձևավորման հիմնական գործոնները և ընդգծվում է դպրոցական միջավայրի նշանակությունը վարքային շեղումների վաղ փուլում բացահայտման և կանխարգելման գործում: Հոդվածում հատուկ ուշադրություն է դարձվում դպրոցում իրականացվող դաստիարակչական, սոցիալ-հոգեբանական և կրթական աշխատանքի համակարգված մոտեցման անհրաժեշտությանը: Միջազգային փորձի և ՄԱԿ-ի փաստաթղթերի վերլուծության հիման վրա առաջարկվում է դպրոցը դիտարկել ոչ միայն որպես կրթական հաստատություն, այլ որպես անչափահասների հանցավորության վաղ կանխարգելման ինստիտուցիոնալ հարթակ: Աշխատանքի շրջանակում հիմնավորվում է այն մոտեցումը, ըստ որի՝ դպրոցում իրականացվող կանխարգելիչ գործունեությունը կարող է հանդես գալ որպես միասնական հակաքրեաժին մեխանիզմ:

Բանալի բառեր. դպրոց, անչափահասների հանցավորություն, կանխարգելում, վաղ միջամտություն, հակաքրեաժին միջավայր:

Անչափահասների հանցավորության կանխարգելման ընդհանուր-սոցիալական միջոցները պետք է ուղղված լինեն առաջին հերթին բարելավելու դեռահասների դաստիարակությունն ընտանիքում, դպրոցում, ձևավորելու նրանց ժամանցը:

Սույն աշխատանքում մենք կանգ կառնենք դպրոցի դերի և նշանակության վրա անչափահասների սոցիալականացման գործընթացում՝ միևնույն ժամանակ շեշտադրում կատարելով կանխարգելիչ բնույթին:

Անձի սոցիալականացման գործընթացում ընտանիքից հետո կարևոր դերակատարություն ունի դպրոցը, որտեղ երեխաներն անցկացնում են իրենց կյանքի նշանակալի մասը: Այն էական դեր է կատարում երեխայի դաստիարակման, բարոյահոգեբանական հատկանիշների ձևավորման գործում: Երեխան հենց այստեղ է ձեռք բերում ոչ միայն գիտելիքներ, այլև սոցիալական վարքագծի հմտություններ: Դպրոցում սովորեցնում են կարգապահություն, ազնվություն, աշխատասիրություն, ընկերասիրություն, վատ սովորություններից՝ կոպտությունից, դաժանությունից, անտարբերությունից և եսասիրությունից ձերբազատում¹: Եվ ինչպես արդարացիորեն նշում է Ն.Ռ. Կոսևիչը՝ այնպիսի ինստիտուտներում, ինչպիսիք են ընտանիքը, ուսումնական հաստատությունները, ընկերական խմբերը, տեղի են ունենում դեռահասների կողմից շրջապատող միջավայրի արժեքների և նորմերի յուրացման, անչափահասի անձի ձևավորման գործընթացները, իսկ անբարենպաստ ընտանիքի պարագայում՝ անչափահասի համար դպրոցը սոցիալականացման հիմնական ինստիտուտն է²:

Ինչպես ցույց են տալիս, նախկինում մեր իրականացրած³ վերլուծության արդյունքները, հանցանք կատարած անչափահասների 24.8%-ը, ըստ միջինացված ցուցանիշի, եղել են դպրոցի սովորողներ: Եվ այստեղ հարց է առաջանում. ինչպե՞ս դա կարող է տեղի ունենալ, դպրոցի աշխատանքներում ինչպիսի՞ հանգամանքներ կարող են հիմք ստեղծել անձի «ոչ ճիշտ» զարգացման համար:

Այդ հանգամանքները պայմանավորված են մի շարք թերություններով, որոնք ունեն կազմակերպչական բնույթ: Դրանք կապված են սովորողների հանդեպ մանկավարժական մոտեցման, որոշ մանկավարժների ոչ բարձր պրոֆեսիոնալիզմի, սահմանված վարքագծի կարգն ու կանոնը խախտելու հակման ձևավորման հետ:

Ըստ հետազոտողների՝ դպրոցում երեխաների դաստիարակությանը նպաստող կազմակերպչական բնույթի հանգամանքներից են ուսումնական ծրագրերի անկատարությունը, դպրոցի թույլ նյութական բազան, մանկավարժական կադրերի պակասը, դժվար դաստիարակվող երեխաների հետ աշխատելու անկարողությունը և

¹ Տե՛ս Դադովա Զալինա Իսմելովնա. Роль школы в социализации подростков // Теория и практика общественного развития. 2014. №17, էջ 199: URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/rol-shkoly-v-sotsializatsii-podrostkov-1> (վերջին այցելություն՝ 10.07.2025):

² Տե՛ս Կոսևիչ Н.Р., նշվ. աշխ. - էջ 109:

³ Տե՛ս օրինակ՝ Հ.Մ. Խաչատրյան, «Անչափահասների խմբային հանցավորության կանխարգելման հիմնախնդիրները ՀՀ-ում», թեկ. Ատենախոսություն, էջեր 78-82:

այլն⁴: Հայաստանի Հանրապետությունում այս խնդիրը հատկապես մեծ է մարզերում, և դրանց կավելացնենք նաև մանկավարժների ցածր աշխատավարձը (թեպետ ատեստավորման գործընթացով պայմանավորված՝ այս հարցում կա որոշակի դրական տեղաշարժ, սակայն այն համատարած չէ և մասնավոր բնույթ է կրում): Արդյունքում՝ այսօր դպրոցում բացասական առումով լուրջ փոփոխության են ենթարկվել ուսուցիչ-աշակերտ հարաբերությունները. ուսուցչի և աշակերտի միջև անկեղծ, իրական հուզական կապերի ձևավորման փոխարեն՝ ի հայտ են գալիս «մասնավոր ուսուցիչ-պոտենցիալ աշակերտ» հարաբերությունները, ուսուցչի կողմից երեխային քաջալերելը, աջակցելը, նրա կյանքով և խնդիրներով հետաքրքրվելն առանձին դեպքերում մարդկային հարաբերությունների հարթությունից տեղափոխվում են ֆինանսական դաշտ: Մինչդեռ, ինչպես և ընտանիքում, ուսուցչի և աշակերտի միջև հուզական ջերմ հարաբերությունները կարևոր նշանակություն ունեն երեխայի զարգացման, ինքնագնահատականի ձևավորման, որպես անհատ կայացման համար: Ուսուցչի անձով է հաճախ պայմանավորված դպրոցում երեխայի առաջադիմությունը. առարկայով երեխայի հետաքրքրվածությունը մեծանում է, եթե այն դասավանդող ուսուցչի և երեխայի միջև կա փոխադարձ հարգանք, համակրանք, դրական տրամադրվածություն⁵:

Ներկայումս դպրոցներում ավելի հաճախ կարելի է հանդիպել երեխաների հանդեպ ուսուցչի անտարբերության, օբյեկտիվ կամ սուբյեկտիվ գործոններով պայմանավորված՝ խտրական մոտեցման, ուսուցչական կազմի մասնագիտական պատրաստվածության ցածր մակարդակի, տարրական հոգեբանական գիտելիքներ չունենալու, դյուրագրգռության, ագրեսիայի դրսևորման, աշակերտի հանդեպ հոգեբանական և նույնիսկ ֆիզիկական բռնության գործադրման⁶: Հասկանալի է, որ այս բոլորն իրենց անմիջական ազդեցությունն են ունենում երեխայի ինչպես արժեհամակարգի, հոգեբանական առանձնահատկությունների, իրավագիտակցության, այնպես էլ վարքագծային մոդելների ձևավորման վրա: Վերջիվերջո, կտրվում է ուսուցիչ-աշակերտ հոգեբանական կապը:

Դեռահասի դպրոցից օտարացմանը նպաստում է նաև շատ դասարաններում աշակերտական կոլեկտիվի բացակայությունը, որն անձի սոցիալականացման կարևոր

⁴ Տե՛ս Игошев К.Е , Миньковский Г.М., Семья, дети, школа., էջեր 179-180:

⁵ Տե՛ս այս խնդրի շուրջ առավել մանրամասն վերլուծություն՝ Մարգարյան Ա.Ռ., նշվ. աշխ., էջ 128:

⁶ Տե՛ս օրինակ՝ http://www.datalex.am/?app=AppCaseSearch&case_id=34339947158703395 (վերջին այցելություն 07.11.2024թ.):

գործոն է: Դա կարող է հետևանք լինել աշակերտների միջև դրական հուզական կապերի բացակայության: Եթե դասարանում շփում չի ձևավորվում, եթե չկա աշակերտների միջև ազատ փոխներգործություն, ապա այդպիսի դասարանում կոլեկտիվ չի առաջանում: Հետևաբար, դպրոցում անչափահասը համատեղ գործունեությունից բավարարվածություն չի ստանում, ինչը պատճառ է դառնում նրա հաղորդակցման պասիվության: Այդպիսով՝ կրթական համակարգը կորցնում է հակաքրեաձին պոտենցիալը, քանի որ նրա ներսում առկա խնդիրները հանգեցնում են անչափահասի հոգեբանական օտարացմանը, և վերջինս սկսում է որոնել սոցիալական կապեր փողոցում՝ հակահասարակական խումբ մտնելու ճանապարհով:

Միջազգային փորձը ցույց է տալիս, որ դպրոցը վաղուց այլևս չի ընկալվում միայն որպես գիտելիք փոխանցող հաստատություն, այլ դիտարկվում է որպես անչափահասների հանցավորության վաղ կանխարգելման կարևոր ինստիտուցիոնալ միջավայր, որտեղ հնարավոր է վաղ փուլում բացահայտել անչափահասների վարքային շեղումները և կանխել դրանց հետագա զարգացումը: Մասնավորապես՝ եվրոպական մի շարք երկրներում դպրոցը հանդես է գալիս որպես ընտանիքի, համայնքի և սոցիալական ծառայությունների միջև կապող օղակ, որտեղ կանխարգելիչ աշխատանքը կառուցվում է ոչ թե պատժի, այլ աջակցության և ներառման սկզբունքի վրա: Բացի այդ, ՄԱԿ-ի անչափահասների հանցավորության կանխարգելման վերաբերյալ Ռիադի ուղեցույցների համաձայն՝ կրթական հաստատությունները պետք է ապահովեն այնպիսի սոցիալական և դաստիարակչական միջավայր, որը նպաստում է երեխաների լիարժեք սոցիալական ինտեգրմանը և շեղվող վարքագծի կանխմանը՝ մինչև իրավական միջամտության անհրաժեշտության առաջացումը: Մինչդեռ, ինչպես արդարացիորեն նշում է Տ. Սիմոնյանը՝ ուսումնական հաստատությունները չեն իրականացնում վաղ պրոֆիլակտիկա՝ հատկապես շեղվող վարքով անչափահասների խմբերի անդամների բաժանման և վերակողմնորոշման դեպքում⁷:

Անչափահասների հանցավորության կանխարգելումը և անչափահասների հակահասարակական, այդ թվում՝ հանցավոր վարքագծի ուղղումը և դրա նկատմամբ վերահսկողությունը հնարավոր է իրականացնել ուստիկանության և մյուս շահագրգիռ մարմինների (դպրոց, մշակույթի կենտրոններ, երեխաների հարցերով զբաղվող

⁷ Տե՛ս՝ Симомян Т.В. Молодежная преступность в Республике Армения: Монография / Под ред. докт. юрид. Наук А.А. Габузяна. Ереван, 2011, էջեր 94-95:

հասարակական կազմակերպություններ և այլն) հետ արդյունավետ համագործակցության շնորհիվ: Իսկ այդպիսի համագործակցության բացակայությունն արդեն իսկ բարդացնում է հանցավորության կանխարգելման գործընթացը:

Մեր կարծիքով, ընդհանուր-սոցիալական կանխարգելման՝ տնտեսական, սոցիալական, դաստիարակչական, կրթական, մշակութային, կազմակերպչական բնույթի միջոցառումները պետք է ուղղված լինեն նաև դպրոցի հեղինակության բարձրացմանը, դեռահասների համար դրական ուղղվածությամբ ժամանցի կազմակերպմանը, նրանց ընթերցանության, սպորտի և մշակութային պարապմունքներում ընդգրկելուն:

«Սահմանադրության 36-րդ հոդվածի 1-ին մասն ամրագրում է, որ ծնողներն իրավունք ունեն և պարտավոր են հոգ տանել իրենց երեխաների դաստիարակության, կրթության, առողջության, լիարժեք և ներդաշնակ զարգացման մասին: Անհրաժեշտ է, որ հասարակությունը կենտրոնանա այս խնդրի լուծման վրա՝ հատուկ ուշադրություն դարձնելով անչափահասների հայրենասիրական և բարոյական դաստիարակությանը, նրանց իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանությանը, ինչպես նաև նրանց կողմից հանցանքների կատարմանը: Հատկապես կարևորվում են ընտանիքի ամրապնդման քաղաքականությունը, ավանդական ընտանեկան արժեքների վերականգնումը՝ մեծ տեղ հատկացնելով երեխաների դաստիարակությանը, դպրոցի դերի և հեղինակության բարձրացմանը և արժևորմանը՝ խթանելով սերնդի կրթական մակարդակի բարձրացմանը, անչափահասների ժամանցի ճիշտ կազմակերպմանը, որոնք էլ կլինեն անչափահասների հանցավորության կանխարգելման հիմնական ուղղությունները և կնպաստեն նաև Սահմանադրությամբ ամրագրված՝ ծնողների պարտականությունների իրականացմանը:

Ուսումնական հաստատությունների արդյունավետ աշխատանքն անչափահասների հանցավորության կանխարգելման գործընթացում կարևորագույն գործոն է: Ուսումնական հաստատության գործունեությունն անչափահասի վրա ունենում է դաստիարակչական ներգործություն: Ուսումնառության ընթացքում անչափահասները պետք է յուրացնեն հասարակության մեջ ընդունված վարքագծի նորմերը, բարոյական և էթիկական մտածողության փորձը, իրականության հանդեպ բարոյական և էթիկական վերաբերմունքը, գաղափարների, հայացքների համակարգը: Դպրոցում պետք է ձևավորվի սովորողների հմտությունները՝ հասարակության մեջ ճիշտ կողմնորոշվելու,

հարաբերություններում կառուցողական մոտեցումներ ցուցաբերելու, գիտակցական մակարդակը զարգացնելու համար: Միջազգային մոտեցումները վկայում են, որ հենց դպրոցում իրականացվող հետևողական սոցիալ-հոգեբանական աշխատանքն է թույլ տալիս կանխել հանցավոր վարքագծի արմատավորումը դեռևս մինչև իրավական միջամտության անհրաժեշտության առաջացումը⁸:

Ներկայումս դպրոցում դաստիարակչական գործունեության կազմակերպման և իրականացման գործընթացում առկա են մի շարք բացասական գործոններ՝ կրթության և դաստիարակության թույլ փոխկապակցվածությունը, դասարանի առջև աշակերտի ձևական պատասխանատվությունը, կրթության որակի նվազումը, դպրոցի և իրավապահ մարմինների, ինչպես նաև (որն ամենակարևորն է) դպրոցի և ծնողների միջև փոխհամագործակցության ցածր մակարդակը: Այս ամենը, բնականաբար, բացասաբար է անդրադառնում անչափահասի սոցիալականացման գործընթացի վրա:

Դպրոցն այն վայրն է, որտեղ ձևավորվում և մշակվում է դպրոցականի սոցիալական փորձը: Աշակերտը դպրոց է հաճախում ոչ միայն սովորելու սոցիումում ապրել, այլև սոցիալականացման ճանապարհ անցնելու համար, ճանապարհ՝ մանկությունից դեպի չափահասություն: Եվ այստեղ դպրոցի առաքելությունն է ուսումնառության հետ մեկտեղ անչափահասների գիտելիքները համալրել այնպիսի հմտություններով, որոնք անհրաժեշտ են ողջ կյանքի և հասարակության մյուս անդամների հետ հարաբերակցվելու համար:

Որպեսզի ուսումնական հաստատություններում աշակերտների հետ աշխատանքը լինի արդյունավետ, անհրաժեշտ է անհատական մոտեցում յուրաքանչյուր երեխայի հանդեպ: Դպրոցում իրականացվում է վերահսկողություն անչափահասների կրթություն ստանալու նկատմամբ: Խիստ վերլուծվում է աշակերտների հաճախելիությունը, հաշվի են առնվում բաց թողնված դասերը, անհարգելի բացակայության պատճառները, այդ մասին իրազեկվում է ծնողներին, անհրաժեշտության դեպքում՝ նաև ոստիկանությանը:

Դպրոցում կարևորում ենք պրոֆիլակտիկ աշխատանքների դերը, որի անցկացման համար պետք է մշակվեն պլաններ, որոնք կներառեն միջոցառումներ՝ իրավական և հայրենասիրական դաստիարակության, վատ սովորություններից ձերբազատվելու, առողջ ապրելակերպի քարոզչության վերաբերյալ: Ուսուցիչը, որն

⁸ Տե՛ս՝ World Health Organization. *Preventing Youth Violence: an Overview of the Evidence*, 2015

ամեն օր ուսումնական պարապմունքերի ժամանակ հանդիպում է աշակերտների հետ, կարող է ճիշտ ժամանակին ուշադրություն դարձնել հասակակիցների, ուսուցիչների, ուսման նկատմամբ անչափահասների՝ նույնիսկ աննշան վարքային շեղումներին, որոնք ոչ միշտ են նկատելի: Հատկապես ընտանիքում, որպես կանոն, անչափահասների վարքագիծն էականորեն տարբերվում է այլ միջավայրում դրսևորած վարքագծից: Եթե նույնիսկ վարքագծային շեղումներն արտահայտվում են նաև ընտանիքի ներսում, ապա շատ ծնողներ այնքան կուրորեն են սիրում իրենց երեխաներին, որ ուղղակի ընդունակ չեն նկատելու նրանց վարքագծի շեղումները: Մինչդեռ հմուտ ուսուցիչը, որի համար բոլոր աշակերտները միևնույն հարթության վրա են, ունակ է նկատելու ցանկացած աշակերտի վարքագծի փոփոխությունները: Հետևաբար, վաղ կանխարգելումը հնարավոր է արդյունավետ իրականացնել դպրոցում, քանի որ ուսումնական հաստատության ազդեցությունն անչափահասի վրա բավականին մեծ է, որովհետև սա այն միջավայրն է, որին անչափահասն առնչվում է գրեթե ամեն օր: Դպրոցում անչափահասի վարքային շեղումը ժամանակին նկատելն էականորեն կնպաստի դրա վրա արդյունավետ ներազդմանը:

Դասարանն էլ իր հերթին կարող է անչափահասի վրա ունենալ դրական ազդեցություն, օգնել ինքնահաստատվելու, ներգործելու բացասական ազդեցության աղբյուրների վրա:

Անչափահասի հաջող սոցիալականացումը հնարավոր է ծնողների և մանկավարժների համագործակցության պայմաններում: Դպրոցն այն միակ հասարակական ինստիտուտն է, որն ունի ազատ մուտք անչափահասի ընտանիք, ինչը կարևոր հանգամանք է խնդիրներ ունեցող անչափահասների վարքագիծը վերահսկելու և շեղումները կանխարգելելու համար:

Անչափահասների հանցավորության կանխարգելման արդյունավետությանը կնպաստեն նաև այն միջոցները, որոնք կուղղվեն ուսումնական հաստատությունների գործունեության կատարելագործմանը: Մասնավորապես, կարող ենք առանձնացնել այն միջոցները, որոնք նպատակաուղղված են դպրոցի հեղինակության բարձրացմանը, գիտելիքի արժևորմանը, դպրոցից աշակերտի դուրս մնալը կանխելուն, մանկավարժների մասնագիտական հմտությունների կատարելագործմանը, ուսումնական հաստատության դաստիարակչական գործառույթի իրականացմանը, մանկավարժների կողմից անհրաժեշտության դեպքում աշակերտներին և նրանց

ծնողներին սոցիալական ծառայությունների և իրավապահ մարմինների հետ համագործակցելու համար ուղղորդելուն և այլն:

Կարևոր ենք համարում մանկավարժների մասնագիտական որակները, որոնց շնորհիվ նրանք ունակ կլինեն իրացնելու նաև դաստիարակչական գործառույթը:

Դպրոցի դերը հատկապես այս հարցում կարևորվում է նաև այն առումով, որ անչափահասների հանցավոր խմբերի մի մասը ձևավորվում է ուսումնական հաստատություններում: Հենց այստեղ էլ պետք է միջոցներ ձեռնարկվեն դպրոցում աշակերտների սոցիալական շփման առողջացման ուղղությամբ: Անչափահասների ասոցիալ խմբերի կազմալուծման կամ վերակողմնորոշման աշխատանքների արդյունավետության հնարավորությունը բարձր է ուսումնական հաստատություններում, որտեղ հնարավոր է դրական ազդեցություն ունենալ աշակերտների միջև ձևավորված հարաբերությունների ենթամշակույթի վրա՝ միմյանց միջև, նաև մանկավարժների հետ տարաձայնությունները հարթելու նպատակով: Այս աշխատանքներում մեծ դերակատարում պետք է ունենան ոչ միայն մանկավարժները, այլ նաև հոգեբանները, սոցիալական աշխատողները, ոստիկանության ծառայողները:

Իհարկե, ցանկալի չէ անչափահասի վարքային շեղման դեպքում վաղ շփումը ոստիկանության ծառայողի հետ, սակայն, կարծում ենք, վաղ պրոֆիլակտիկայի առումով դա անհրաժեշտ է, բայց ընդհանուր մակարդակով՝ ոչ թե անհատական, այլ խմբային պրոֆիլակտիկայի շրջանակում:

Ուսումնական հաստատություններում եթե չկան, անհրաժեշտ է ստեղծել, կամ եթե կան, ապա՝ ակտիվացնել մշակութային, գեղագիտական, սպորտային խմբակները, ապահովել դրանցում երեխաների ներգրավվածությունը, բացել երկարօրյա դասարաններ բոլոր աշակերտների համար:

Այստեղ կկարևորենք և կխրախուսենք արտադպրոցական կրթությունը, որի նպատակը սովորողների ժամանցի կազմակերպման միջոցով նրանց հետաքրքրությունների զարգացման համար պայմաններ ստեղծելն է և նրանց հոգևոր, գեղագիտական, ֆիզիկական զարգացմանը, ռազմահայրենասիրական դաստիարակությանը, բնապահպանական և կիրառական գիտելիքների ձեռքբերմանը նպաստելը: Արտադպրոցական դաստիարակությունն իրականացվում է մանկապատանեկան ստեղծագործական և գեղագիտական կենտրոնների, երաժշտական, նկարչական և արվեստի դպրոցների, ակումբների, պատանի

հայրենասերների, տեխնիկների, բնասերների և տուրիստական կայանների, մարզադպրոցների, առողջարարական ճամբարների և արտադպրոցական դաստիարակություն իրականացնող այլ կազմակերպությունների միջոցով: Սա ևս բացառիկ հնարավորություն է անչափահասների խմբային շփման պահանջմունքը բավարարելու համար: Հատկապես արտադպրոցական կրթությունը հանրապետությունում իրականացվում է գրեթե անվճար, որի մասին տեղեկատվությունը զետեղված է ՀՀ կրթության, գիտության, մշակույթի և սպորտի նախարարության պաշտոնական կայքում⁹: Սակայն մեր բանավոր հարցումը ցույց տվեց, որ բնակչության ճնշող մեծամասնությունը տեղյակ չէր դրա մասին: Ուստի, կարծում ենք, որ անհրաժեշտ է կիրառել բնակչությանն իրազեկելու առավել արդյունավետ մեխանիզմներ:

Տնտեսական արմատական փոփոխությունները հանգեցնում են աճող սերնդին ուղղված անհատական հատկանիշների նոր պահանջների՝ տնտեսական ակտիվության, շահույթ ստանալու ձգտման, խոհեմության, աշխատունակության խթանմանը: Հետևաբար, հանցավորության ընդհանուր կանխարգելման համատեքստում հատուկ նշանակություն է ստանում անչափահասների և երիտասարդների աշխատանքային դաստիարակության նոր համակարգի ներդրումը, որը կներառի նրանց մասնագիտական կողմնորոշման աջակցությունը, աշխատանքի տեղավորվելու համար օգնության ցուցաբերումը, աշխատանքային տեղերի ստեղծումը: Ժամանակակից պայմաններում կարևորագույն խնդիր է աճող սերնդի մասնագիտական ճիշտ կողմնորոշումը, որի հիմքերը պետք է դրվեն դպրոցում կամ հանրակրթություն իրականացնող մյուս հաստատություններում:

Այսպիսով, այսօր դպրոցը պետք է դիտարկել ոչ միայն որպես կրթական և դաստիարակչական հաստատություն, այլ որպես անչափահասների հանցավորության վաղ կանխարգելման ինստիտուցիոնալ հարթակ, միասնական հակաքրեաձին մեխանիզմ: Եվ կարծում ենք, որ դպրոցի՝ որպես հանցավորության կանխարգելման սուբյեկտի գործունեությունը պետք է ներառել հանցավորության վաղ կանխարգելման փուլում, երբ վարքային շեղումները դեռևս չեն ստացել հանցավոր բնույթ, և շնորհիվ

⁹ Տե՛ս <http://edu.am/index.php/am/about/view/108> (վերջին այցելություն 17.02.2025թ.):

կրթական, սոցիալական և հոգեբանական ազդեցությունների՝ կարող ենք ներգործել շեղվող վարքագծի վրա՝ կանխելով դրա հանցավոր զարգացումը:

РОЛЬ И ЗНАЧЕНИЕ ШКОЛЫ В ПРЕДОТВРАЩЕНИИ ПРЕСТУПНОСТИ СРЕДИ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ

ХАЧАТРЯН РИПСИМЕ

Начальник Департамента базового и офицерского образования
полицейского учебного подразделения
Образовательного комплекса МВД Республики Армения,
кандидат юридических наук, доцент, подполковник полиции

Аннотация. В статье исследуется роль школы в системе профилактики преступности несовершеннолетних как социального и образовательного института. Анализируются основные факторы формирования девиантного поведения несовершеннолетних и подчеркивается значение школьной среды в раннем выявлении и предупреждении поведенческих отклонений. Особое внимание уделяется необходимости комплексного подхода к воспитательной, социально-психологической и образовательной работе в школе. На основе анализа международного опыта и документов Организации Объединённых Наций обосновывается подход, согласно которому школа рассматривается не только как образовательное учреждение, но и как институциональная платформа ранней профилактики преступности несовершеннолетних. Делается вывод о том, что профилактическая деятельность, реализуемая в школьной среде, может выступать в качестве единого анти-криминогенного механизма.

Ключевые слова: школа, преступность несовершеннолетних, профилактика, раннее вмешательство, антикриминогенная среда.

THE SIGNIFICANCE OF SCHOOLS IN JUVENILE DELINQUENCY PREVENTION

KHACHATRYAN HRIPSIME

PhD in Law, Associate Professor, Police Lieutenant Colonel
Head of the Department of Basic and Officer Education,
Police Educational Unit,
Educational Complex of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Armenia

Abstract. The article examines the role of schools in the prevention of juvenile delinquency considering them as social and educational institutions. It analyzes the main factors contributing to the formation of deviant behavior among minors and emphasizes the importance of the school environment in the early identification and prevention of behavioral deviations. Particular attention is paid to the need for a comprehensive approach to educational, social, and psychological activities within schools. Based on an analysis of international practices and United Nations documents, the article proposes considering schools not only as educational institutions but also as institutional platforms for the early prevention of juvenile delinquency. It argues that preventive activities implemented within the school environment can function as an integrated anti-criminogenic mechanism.

Keywords: school, juvenile delinquency, prevention, early intervention, anti-criminogenic environment.

Օգտագործված գրականության ցանկ

1. Անչափահասների շրջանում հանցագործությունների կանխելու վերաբերյալ 1990թ. դեկտեմբերի 14-ի ուղենիշներ (Ռիադի ուղենիշներ):
2. ՄԱԿ-ի նվազագույն ստանդարտ կանոնները անչափահասների նկատմամբ արդարադատություն իրականացնելու վերաբերյալ («Պեկինյան կանոններ»), ընդունվել է 1985թ. նոյեմբերի 13-ին, թիվ 40/33 բանաձևով:
3. ՀՀ սահմանադրություն, ընդունված է 06.12.2015թ., ՀՀՊՏ 2015.12.21/ Հատուկ թողարկում:
4. Անչափահասների հանցավորության դեմ պայքարի հիմնախնդիրները Հայաստանի Հանրապետությունում / խմբագիր՝ իրավ.գիտ.դոկտոր, դոցենտ Ա. Գաբուզյան- Եր.: ԵՊՀ հրատ., 2010, 104 էջ:
5. Մարգարյան Ա.Ռ., Անչափահասների հանցավորության և շեղվող վարքագծի հիմնախնդիրները Հայաստանի Հանրապետությունում, ԵՊՀ - Եր.: -Հայրապետ հրատ., 2017, 256 էջ :
6. Ս. Խուդոյան, Անձի զարգացման ճգնաժամային տարիքները.- Եր.: Զանգակ- 97, 2004, 248 էջ:
7. Андреева Г.М. Социальная психология. - М., 1999, 480 էջ:
8. Антонян Ю.М. Социальная среда и формирование личности преступника. - М., 1975, 160 էջ:
9. Беличева С. А. Превентивная психология в подготовке социальных педагогов и психосоциальных работников: Учебное пособие, Питер, 2012- 336 էջ:
10. Возрастная и педагогическая психология / Под ред. А.В. Петровского. -М., 1973, 288 էջ:
11. Игошев К.Е., Миньковский Г.М Семья. Дети Школа. М., 1989, 448 էջ:
12. Игошев К.Е. Опыт социально-психологического анализа личности несовершеннолетних правонарушителей. - М, 1967, 79 էջ:
13. Кон И. Психология старшеклассника. М., 1980, 192 էջ:
14. Реан А.А., Коломинский Я.Л. Социальная педагогическая психология. — СПб., 1999.- 416 էջ:
15. Шнбутани Т. Социальная психология. - Ростов-на-Дону, 1999, 537 էջ:
16. Шнейдер Л. Б. Семейная психология. – М.: Академический Проект, 2011, 736 էջ:
17. Дадова Залина Исмеловна Роль школы в социализации подростков // Теория и практика общественного развития. 2014. №17, 199-201 էջեր:

Հոդվածը գրախոսվել է 11.02.2026

Ներկայացվել է տպագրության 14.02.2026